

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЦІЛІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

ACTUAL PROBLEMS AND GOALS OF LEGAL EDUCATION OF YOUTH

Нестеренко О.М.,

*викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного університету*

У статті розглядаються проблемні питання формування правової свідомості у сучасний період. Аналізується процес правового виховання у вищому навчальному закладі. Акцентується увага на особливостях розвитку правової свідомості та правової культури молоді.

Ключові слова: правосвідомість, правове виховання, правотворчість, правозастосування, правова культура.

В статье рассматриваются проблемные вопросы формирования правового сознания в современный период. Анализируется процесс правового воспитания в высшем учебном заведении. Акцентируется внимание на особенностях развития правосознания и правовой культуры молодежи.

Ключевые слова: правосознание, правовое воспитание, правотворчество, провозприменение, правовая культура.

The article discusses problematic issues of formation of legal consciousness in modern period. Examines process of legal education in a higher educational institution. The focus is on specific development of legal consciousness and legal culture of youth.

Key words: sense of justice, legal education, lawmaking, law application, legal culture.

Актуальність теми. Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави неможлива без правового виховання, за допомогою якого формується необхідний рівень правосвідомості та правової культури громадян і суспільства в цілому. Адже відомо, що саме правосвідомість та правова культура є найважливішими чинниками, які сприяють становленню правової системи держави й демократичних засад суспільства, впливають на регулювання всього спектра соціальних відносин у ньому, підтримують і закріплюють його цілісність, стабільний правопорядок. У сучасний період, коли з усією гостротою постали проблеми перебудови правового мислення, усунення застарілих стереотипів у правотворчості і правозастосуванні, підвищення поваги та довіри до закону і правоохоронних органів із боку населення, правове виховання, без перебільшення, стає основним компонентом ідеологічної функції будь-якої держави [1, с. 6].

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі приділяється значна увага питанням правового виховання. Зокрема, аналізу його природи, суб'єктів і об'єктів, форм і методів здійснення присвятили свої дослідження В.В. Головченко [2], С.В. Болоніна [3], Н.А. Гранат [4], В.А. Туманов [5].

Однак у сучасних умовах виникає чимало питань, які потребують додаткового поглибленого дослідження і переосмислення з урахуванням новітніх тенденцій розвитку суспільства і держави. Зокрема слід звернути увагу на проблему формування високого рівня правосвідомості молоді в умовах постійних політичних та соціально-економічних змін, які відбуваються у суспільстві. Саме тому метою статті є дослідження проблемних питань, які виникають в процесі формування правосвідомості взагалі та безпосередньо молоді у сучасний період, аналіз процесу правового виховання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Кожен із нас має правосвідомість. Немає людини без правосвідомості, але є безліч людей із зневажливим ставленням до права. Цей компонент свідомості бере участь так чи інакше у всьому житті особи навіть тоді, коли людина чинить злочин, зраджує Батьківщину, тому що деформована, протиправна правосвідомість залишається правосвідомістю, хоча її духовна будова виявляється неправильною, а її мотиви помилковими.

У кожний конкретно історичний момент культура певного соціального середовища накладає глибокий відбиток на стан правосвідомості населення. І студентська молодь, будучи складовою частиною суспільства, відчуває на собі всі негативні складові перехідного процесу в країні.

Так, духовний стан пострадянського суспільства є досить типовим для кризових, перехідних періодів історії людства. Пануючі в суспільстві моральні установки, норми, провідний психологічний настрій суспільства, будучи залежним від економічних і політичних чинників, в даний час багато в чому визначає спрямованість і темпи формування правосвідомості населення.

Якщо молода людина схильна сумніватися в таких соціальних цінностях, як Батьківщина, патріотизм, громадянський обов'язок або просто відкидає всі ці основи життя, то про правосвідомість, його сутність і життєву необхідність він навряд чи і згадує. Найбільше, про що думає така людина – це про свої особисті права і привілеї, а саме, як би їх закріпити за собою і розширити в свою користь, але про те, що чинне в країні право не може розвиватися і застосовуватися поза повсякденною правосвідомістю, не може підтримувати і оберігати ні сім'ю, ні Батьківщину, ні порядку, ні державу, про це сучасна людина найчастіше не замислюється. Такий підхід містить у собі подвійну небезпеку: з одного боку, чинне

у країні право не може удосконалюватися в своєму змісті і починає формуватися як нічого не значуще, з іншого боку, відбувається повільний підрив і поступове ослаблення його організуючої сили.

Під правовим вихованням прийнято розуміти цілеспрямовану систематичну діяльність держави, її органів та їх службовців, громадських об'єднань і трудових колективів по формуванню та підвищенню правової свідомості та правової культури.

О.О. Кваша визначає правове виховання через його складові елементи: «Правове виховання полягає в передачі, накопиченні і засвоєнні знань принципів і норм права, а також у формуванні відповідного ставлення до права і практики його реалізації, вмінні використовувати свої права, дотримуватися заборони і виконувати обов'язки» [3, с. 68].

«Звідси, – продовжує автор, – необхідність у усвідомленому засвоєнні основних, потрібних положень законодавства, виробленню почуття глибокої поваги до права. Отримані знання повинні перетворитися на особисте переконання, в міцну установку суворо слідувати правовим розпорядженням, а потім – у внутрішню потребу дотримуватися закону [3, с. 68].

Правове виховання можна визначити як систему заходів, спрямованих на формування правових ідей, норм, принципів, якими є цінності світової і національної правової культури» [3, с. 69].

Кожне з цих визначень несе в собі суб'єктивне бачення автора, але всі вони об'єднані спільним розумінням необхідності формування в людині ідеї права, виховання поваги до закону, порядку.

Таким чином, правове виховання спрямоване на формування поважливого ставлення до закону, бачення закону великою соціальною цінністю, що стосується безпосередньо кожного індивідуума; розвиток почуття відповідальності, непримиренності до сваволі, корупції.

Разом із тим, правове виховання може бути успішним лише тоді, коли його цілі об'єктивно обумовлені, відображають стан суспільства, тенденції та закономірності його економічного, соціального, політичного і духовного розвитку.

Спільними основними цілями правового виховання громадян нашої країни, у тому числі молоді, є: підвищення рівня їх правових знань, формування і розвиток у них правосвідомості, правової вихованості, правової культури, вироблення таких якостей, як повага до права, переконаність у його необхідності та корисності, почуття законності та правового обов'язку, непримиренність до правопорушень, готовність, вміння і звичка діяти завжди і в будь-якій ситуації правомірно і активно, брати участь у застосуванні норм демократичного права і їх вдосконаленні, в охороні правопорядку.

Для кожної групи виховуваних основні загальні цілі конкретизуються, формуються проміжні, найближчі, особливі цілі, визначаються найбільш суттєві з них.

Правовиховній роботі серед молоді передують, перш за все, ознайомлення із законами. При цьому було б не правильно виходити з того, що у нашої молоді немає ніяких знань про право.

Правове виховання нерозривно пов'язане і реалізується через правову освіту – безпосереднє отримання знань. Правове навчання – це «спосіб зовнішнього вираження і організації передачі теоретичного правового матеріалу об'єкта виховання» [6]. Метою правового навчання є формування теоретичної основи правової свідомості та правової культури, забезпечення необхідного рівня систематизації знань про право, розвитку правових інтересів, почуттів, правового мислення, правового світогляду на послідовних наукових засадах.

У сучасний період, коли з усією гостротою постають проблеми розбудови правового мислення, ломки застарілих стереотипів у правотворчості і правозастосуванні, підвищення поваги і довіри до закону та правоохоронних органів із боку населення, основними напрямками досліджень студентської молоді в галузі права є вивчення впливу, який мали соціально-політичні, економічні зміни на рівень і якість правової свідомості студентської молоді, на підвищення її правової активності, на розуміння його значення і ролі права в житті суспільства.

Сучасна молодь, уособлюючи великий політичний і науковий потенціал, є об'єктом глибокого вивчення в усіх напрямках. Вивчення проблем молоді може допомогти розкрити тенденції і спрямованість розвитку інших груп і верств суспільства зокрема, оскільки в студентстві акумулюються різноманітні процеси, характерні для всього суспільства.

Нинішні студенти стають свідками багатьох змін у політичній, правовій, соціальній та економічній сферах. Сучасне студентство як найбільш активна частина суспільства – це реальна сила, здатна впливати і направляти ці зміни. Тому проведення наукових досліджень та вдосконалення знань про студентів дозволить цілеспрямовано використовувати їх високу політичну, наукову і соціальну активність в інтересах суспільства, а, отже, з більшою ефективністю керувати процесом виховання наших студентів, як майбутніх фахівців із високим рівнем культури і правової самосвідомості. Виходячи з цього, соціальна проблема полягає в загостренні протиріч між об'єктивно зростаючою роллю студентства, як майбутніх фахівців, що виконують багато соціальних функцій, та недоліками у розвитку їх правової свідомості.

Проблема правового виховання студентів полягає, з одного боку, у зростаючому розумінні в суспільстві необхідності підвищення ефективності роботи з формування адекватного сучасності правового мислення студентської молоді, а з іншого боку, у недостатньому концептуальному осмисленні системи правового виховання у вищому навчальному закладі (ВНЗ), у практичній відсутності інформації, необхідної для належної організації результативної роботи з правового виховання у ВНЗ.

Природно, що виховання правосвідомості починається з засвоєння моральних цінностей, норм у сім'ї, школі, в духовному спілкуванні. У спостереженнях над життям, побутових та соціальних конфліктах, пов'язаних із нормами права, юридичними

оцінками, затверджуються правові уявлення, погляди, розвиваються почуття молодих громадян. У правовому вихованні велика роль належить художній літературі, засобам масової інформації. Виховання в душі права, законності не обмежується правовою освітою, формуванням позитивного ставлення до закону, права, а знаходить своє завершення в правовій активності особистості, в її правовій культурі. Правова культура особистості виражається в оволодінні нею, основами юридичних знань, у повазі до закону, права, у свідомому дотриманні норм права, у розумінні соціальної, юридичної відповідальності, в непримиренності до правопорушень, у боротьбі з ними. Знання громадянами своїх прав, свобод, а також обов'язків перед державою і суспільством є складовою частиною правової культури. У теорії та методиці правового виховання виділяється наступна ієрархія цілей, які необхідно формувати в свідомості кожної людини:

1. Найближча мета – формування системи правових знань.
2. Проміжна мета – формування правової переконаності.
3. Кінцева мета – формування мотивів і звичок правомірної соціально активної поведінки [6].

Можна також сказати, що суть правового виховання – це формування установки на узгодження своїх очікувань, прагнень з інтересами та очікуваннями суспільства. А також переконаності в тому, що суб'єкт знайде в державі, її органів допомогу в захисті своїх прав, законних інтересів, що держава справедливо вимагає від нього виконання покладених обов'язків, і що він є рівним у правах з іншими громадянами, рівним із усіма перед законом і судом. Правове виховання покликане забезпечувати поведінку, яка узгоджується з потребами, інтересами та цінностями демократично орієнтованого суспільства, які повинні знаходити втілення в нашій правовій системі.

Таким чином, саме у ВНЗ особистість повинна поглибити правові знання, одержані в середній школі, сформувані професійну правосвідомість, що істотно відрізняється, наприклад, у представників медичних спеціальностей та правознавців. Очевидно, що в неюридичних освітніх закладах доцільним

є введення у навчальний процес, окрім загального курсу з права, різноманітних спецкурсів із правової тематики, наприклад, спецкурсу з прав людини та механізму їх захисту. Введення таких спецкурсів сприяло б поглибленню правових знань студентами і поліпшенню ситуації у сфері правової освіти та правового виховання [1, с. 218]. Необхідно, аби подібні спецкурси мали практичну спрямованість і дозволяли студентам водночас підвищувати рівень правової освіти та одержувати конкретні практичні навички із захисту прав і свобод людини та громадянина. Обов'язково необхідно акцентувати увагу на тому, що від рівня правової свідомості кожного студента залежить формування загального правопорядку у державі.

Розвиток правової свідомості громадянина, суспільства сприяє подоланню відсталих поглядів, поведінки, яка відхиляється від норм, запобіганню випадків свавілля і насильства над особистістю. Внесення науково-обґрунтованих, зважених правових уявлень, поглядів у свідомість громадян, боротьба зі злочинністю є передумовами зміцнення законності і правопорядку, без чого неможливо побудувати громадянське суспільство і правову державу.

Висновки. Правове виховання в перехідному суспільстві, зокрема в українському, є складним і суперечливим завданням. Це пов'язано, перш за все, з низьким рівнем правової свідомості й правової культури в суспільствах транзитивного типу. У свою чергу, низький стан правової свідомості і правової культури в перехідних суспільствах обумовлений історичними, національно-психологічними та трансформаційними чинниками.

Основними завданнями та напрямками правового виховання у сучасній Україні є: обґрунтування концепції правового виховання населення; створення атмосфери поваги до законів та боротьба з корупцією; підвищення рівня загальної моральності громадян; створення багатоступінчастої системи правового виховання та освіти; підготовка спеціалістів із правового виховання тощо. Особливу увагу необхідно приділяти формуванню високого рівня правосвідомості молоді, тому що саме вона є активною частиною суспільства – реальною силою, яка здатна впливати і направляти зміни у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Філософія правового виховання : навч. посіб. / А.П. Гетьман, О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань та ін. ; за ред. А.П. Гетьмана, О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2012. – 248 с.
2. Головченко В.В. Правове виховання учнівської молоді: питання методології та методики. – Ч. 4. – К.: 1993. – 137 с.
3. Болоніна С.В. Правосвідомість молоді в умовах системної кризи // Юрист, № 10. – 2004. – С. 66–70.
4. Гранат Н.А. Правосвідомість і правова культура. // Юрист. – № 11/12. – 2003. – С. 2–8.
5. Туманов В.А. Правовий нігілізм в історико-ідеологічному ракурсі. // Держава і право. – № 8. – 1993. – С. 52–56.
6. Теорія держави і права: Підручник для юридичних вузів / За заг. ред. А.Б. Венгерово. – М.: Юриспруденція, 2000. – 528 с.